

Írta: Székács Eszter

Anya nélkül

Kiscsoportos óvodások heti egyszeri megfigyelése volt az egyik gyakorlati stúdium az Ego Klinika keretében zajló gyerek pszichoterapeuta képzés során. Egy szemeszteren át családban élő, frissen beszoktatott gyerekek csoportja állt a megfigyelés középpontjában. A következő félévben a megfigyelt kiscsoportosok nem családban, hanem állami gondozásban élő óvodások voltak.

Szeretném úgy gondolni, hogy nem érkeztem erőteljesebb, torzítóbb előfeltevésekkel, előzetes fantáziákkal a nevelőotthonba, mint tettem ezt az előző megfigyelések helyszínein. A jegyzőkönyvek tanúsága szerint azonban megfigyeléseim, élményeim az első óra első perceitől – minden ellenkező szándék dacára – polárisán rendeződtek el bennem. Az egyik pólust az eddigi tapasztalataim képezték, a másik pólus a gyermekotthonbeli hatásokból, megfigyelésekből állt össze. Mitől, miben mások ők, az anya szülte, de nem anya nevelte raj? A nevelőotthonban átéltek, a szemináriumi megbeszélések, és az összegzés megfogalmazás-kísérletei egyaránt a hiányról szólnak. Személyes tapasztalataim, tanultságom – mind a tudós könyvekből merítettek, mind a szépirodalomból gyűjtöttek -, maga a pszichoterapeuta képzés is azt sugalmazza, hogy (elég-jó) anya nélkül nem megy. Hogy függ össze a gyerekek viselkedése, a gondozó személyzet magatartása, a nevelőotthonban átéltek megfigyelőre gyakorolt hatása, az anya, a család hiányával? Ezeknek a kérdéseknek a tisztázásához kerestem adalékokat akkor, amikor az óvodai és a nevelőotthoni megfigyelések alkalmával előttem zajlott jeleneteket, ezeknek bennem és kollégáimban tovagyűrűző érzelmi hatását próbáltam leírni és értelmezni. Megkísérlem fogalmi keretbe rendezni az anya hiányának fejlődést torzító hatását úgy, hogy a szerteágazó megfigyelési anyagból a gyerekek társas kapcsolatait emelem ki.

Az óvodai megfigyelés színtere egy átlagosan felszerelt, kellemes belbudai óvoda kiscsoportja volt. Az újdonsült óvodások éppen túl voltak már a beszoktatás első hónapján, amikor először ültem közéjük. Az óvónő bemutatott. Gyanakvással teli érdeklődéssel fogadtak, ki közelről, ki távolabbról vett szemügyre, egy határozott, szőke kisfiú, a három lépés távolságot megtartva szemembe nézett, és teljes névvel illendően be is mutatkozott. Az első óra folyamán még többen, többször is jöttek megfigyelni a megfigyelt. A gyerekek – szó szerint – szemrevételeztek, anélkül, hogy bármelyikük is hozzám ért volna. Mindenki a maga módján, különösebb gond nélkül tudomásul vette jelenlétemet. Már a második órán éreztem, hogy megvan a megfigyeléshez szükséges optimális távolság köztem és a kiscsoportosok között. A megfigyelést eleinte leginkább az óvónők szorongása nehezítette, akik csak lassan tudták elfogadni, hogy nem ellenőrizni, hanem tapasztalatokat gyűjteni jöttem. A nevelőotthoni megfigyelés helyszíne egy hatalmas kertben álló, mindenféle toldaléképülettel hajdani eleganciájától megfosztott villa volt. Mind a kertben, mind a házban a személytelen – kurzusonként változó ízlésű és pénztárcájú – kincstári stíl nyomai láthatóak. A tárgyi környezet tűnhetne egyszerűen eklektikusnak, az utóbbi hetven év pusztá lenyomatának. Az első – jelzővé formált – élmény azonban, mégis az, hogy a tér, melyben mozogok, elhanyagolt, gazdátlan, miközben látom, hogy a kert is, a ház is tisztaságban tartott. (Csak most, az írás, a megformálás hevében jut e-szembe a szó: árva. Árva a kert is, a ház is, ahogy a benne élők is azok. Az ott dolgozókra gondolva az az érzésem, hogy az árvaság métegyéből mintha rájuk is ragadt volna valami.) Az épület, melyben az első két

alkalommal – annak rendje és módja szerint – eltévedtem, számomra kiismerhetetlen kastély maradt, miközben az félreérthetetlen volt, hogy az ott élő gyerekek jól tájékozódnak és magabiztosan mozognak benne.

A megfigyelés színtere az a kb. 25 nm-es átjáró terület, ami étkezőként, nappaliként, és óvodai foglalkoztató szobaként is funkcionál. Öt ajtó nyílik innen: az egyik a hálóba, ahova napközben csak büntetésből lehet „elkerülni”; a másik a fürdőszobába, ami WC és öltöző is egyben; a harmadik a nagycsoportosok szobájába, akikkel az általam figyelt kiscsoportosok a hálót és a fürdőszobát is megosztják; a negyedik a lépcsőházba; az ötödik az igazgatói irodába. Ebben a szobában van – a megszokott óvodai bútorzaton kívül – minden gyereknek az a fióknyi saját tere, ahova kincseit rejtheti. A kincstár általános elszegényedésének talán egyetlen – a kívülálló számára kellemes következménye, hogy nem futja már egyenruhára. A gyerekek különböző helyekről szerzett ruhákat viselnek a szobában. Hajviseletük is legalább olyan sokféle – sokszor szedett-vedett benyomást keltő -, mint az öltözetük. A látvány, amit első pillantásra nyújtanak ezek a gyerekek nemigen tér el attól, amit egy – a belbudainál szegényebb kerület óvodásai nyújthatnak.

Ezen az első alkalmon egy kolléganővel együtt érkeztünk. Szorongással, mégis minden benyomás befogadására elszántan – egymástól távol – ültünk le. A kép, ami elém tárult: az asztal körül ülő, festő – átlagosan öltöztetett, fésült – gyerekek, az ambiciózus, figyelmes pedagógus látványa megnyugtató – itt is csak megfigyelő vagyok. A gyerekek eleinte oda se figyeltek ránk, nem éreztem magamon azokat a kíváncsi, gyanakvó, az idegent felmérő tekinteteket, melyekben az először látott felnőtt részeseül a bölcsődékben, óvodákban. Túl gyakori látvány számukra a semmiből fel- majd eltűnő idegen, ezért van-e a jövevény figyelmen kívül hagyása? Miközben ilyen gondolatok suhannak át rajtam, egy csillagszemű cigányfiú – Zoli – felém fordul, szemembe néz, „szeretsz?” mondja, majd választ sem várva enged el tekintetemet. A doktor néni megy át a színen, a közvetlenül előttem ülő megtermett, szeme körüli sötét folttól eltorzult arcú lány – Kata – hátra nyújtja a kezét, hogy a doktor nénit megérinthesse, a mozdulat jól kiszámított, elérné célját, ha az orvos – egy rutinos mozdulattal – arrébb nem lépne. Kata érintésre nyújtott keze egy-két másodpercig még tétován a levegőben marad, majd mozdulatával és tekintetével engem céloz meg. Én nem tudok kitérni előle, keze egy pillanatra kezemhez ér. Vajon célba talált a mozdulat, erre vágyott a kislány? Két perc múlva a doktornő újból keresztül megy a szobán, a jelenet megismétlődik azzal a különbséggel, hogy most Kata – doktornőt el nem érő – keze a jóval távolabb ülő kolléganő felé lendül. Kata a viszonzást a kolléganőtől is – integetés formájában – megkapja, majd fest tovább. Erre vágyott? Talán a kolléganőtől inkább azt kapta, amire vágyott, mert kis idő múlva, a foglalkozást elunva feláll, körülnéz, majd elindul felé, és az ölébe fészkel magát. Kísérletet sem teszek arra, hogy kibogozzam, miért őt választotta a kislány, a figyelemreméltó az, hogy ő az, aki választott. Egy magas, szőke, szép arcú fiú, Ádám, aki már egy kis ideje felállt az asztaltól, és céltalanul ténfergett, látva Kata „einstandját”, mellettem terem: „én meg a te öledbe ülök”, és a szót azon nyomban tetti követi.

Közvetlenül ennek az összefoglalónak elkészülte előtt tudtam csak meg, hogy a minket megelőző csoport megfigyelői egy-egy kiszemelt gyereket követtek nyomon –értelemszerűen kitüntetett figyelemmel követve e gyermek minden mozdulatát. Ez az információ újabb jelentéssel ruházta fel ennek a két gyereknek a hely(hon)foglalását. Kata és Ádám talán nem akarták kivárni, hogy őket válasszák, választottak ők maguk. Kérdés persze, hogy csak ők ketten érzékelték, tudták-e, hogy megkülönböztetett figyelem tárgyává váltak az előző hetekben. Az is lehet, hogy a kitüntetett figyelem csak nekik jelentett olyan élményt, amelynek a megismétlésére vágyódtak, vagy csak Ők voltak azok, akik át tudták vinni

tapasztalataikat az újonnan érkezettekre, elővételezve azt, hogy az új megfigyelők ugyanazt fogják majd tenni, mint az előttük jártak. Bizonyára a többiek is tettek – ha más módon is – kísérletet valamelyik megfigyelő kiválasztására, lefoglalására. Erre lehet következtetni a kollégák szemináriumi beszámolóiból. Ez a kilenc gyerek – eddigi élettörténetének, vérmérsékletének, intellektusának megfelelően – különbözőképpen reagált az újonnan érkezők heterogén csoportjára. Sokféle viselkedésük azonban egyöntetűen eltér a korábbi – bölcsődei, óvodai – megfigyelések szinterein tapasztalttól. Az idegen figyelmen kívül hagyása, az óvatos, méricskélő, gyanakvó kíváncsiság hiánya egyrésztől, másrésztől az azonnali „használatbavétel”, a megszállás sokkírozó kontrasztja jellemezte a nevelőotthoni gyerekeket az első találkozások alkalmával. A kapcsolatfelvételnek ezt a – két szélsőséget egyszerre magában rejtő – módját láttam ismétlődni minden alkalommal, amikor új ember jelent meg a színen.

Nincs azonban szó arról, hogy a gyerekek ne tudnák megtanulni azt, kit mennyire közelíthetnek meg, kivel szemben mit engedhetnek meg maguknak. E téren nagyon is tanulékonyak tűnnek, csak ők más alapállásból és más indítékokkal látnak hozzá az idegen felméréséhez, mint az óvodában és bölcsődében megfigyelt gyerekek. A személyes terem határait – számomra szokatlanul erőteljes – gesztusokkal kellett kifejeznem, de már a harmadik megfigyelési órán konstatáltam, hogy egy-egy rossz pillanatot leszámítva nem kell a megfigyelői posztomat különösebben védelmeznem.

Több hónapja jártunk már, amikor egy alkalommal ketten érkezünk megfigyelők. A gyerekek már megreggeliztek, csoportokban, csendben tevékenykednek, felnőtt nincs a szobában. Letelepszünk. A gyerekek azonnal a kollégánál kerülnek, táskájába nyúlnak, szölongatják, testét birtokba veszik. Felhangosodik, megélénkül a szoba: „nekem is!- én is! nekem megígérte!” Fel-felhangzik a kollégánál neve is. Én – szokás szerint – csak ülök a kisszéken térdemre könyökölve, kint az előtérben hagyva minden személyes holmimat.

A velünk szemben tanúsított látványosan eltérő viselkedés döböntett rá arra, hogy az idő multával a gyerekek milyen pontosan kiismertek minket, szorongásainkkal, védekezéseinkkel egyetemben. Nem az volt a benyomásom, hogy egyikünket vagy másikunkat jobban szeretnek, hanem az, hogy az általunk – tudattalanul is – megszabott határokat érzékelik, tudomásul veszik, és ehhez alkalmazkodnak. A határok tudomásul vétele az ő szempontjukból egyben azt is jelenti, hogy megtanulják, ők mit szedhetnek, követelhetnek ki a felnőtől. Nem éreztem indulatot magammal szemben, amiért teljes testtel jelzem személyes teremem, nem hagyva magamon szabad felületet. Mint ahogy nem láttam a kollégánál iránti szeretetnek vagy hálának sem a jeleit, miután táskájába nyúltak, ölébe bújtak.

Daninak, egy ügyefogyott, dörmögő óriásnak a viselkedésében tudtam csak felfedezni – a kielégülés pillanatnyi jóérzésén túlmutató – érzelmeket, melyeket a szeretetmegőrzés és harag/megsemmisítés kontinuumán tartok értelmezhetőnek. Érkezésünkkel Dani a kollégánál kerül téblábol, nem látom pontosan, mit csinál, csak mély hangját hallom, ahogy az ő nevét ismételteti – így is birtokba véve őt. Pár perc múlva mellém lép: „hogy hívnak?” „Eszter.” „Eszter, Eszter”, mondogatja, majd visszamegy a kollégánálhoz, az ő nevét ismételteti, hangosan megosztva tudását a többiekkel. Rövid idő múlva közelít felém, „Erzsi” mondja nekem. Az óra folyamán Dani még kétszer jön oda hozzám, rám néz, és mind a kétszer más-más névvel illet, nem a sajátommal. A kollégánálhoz is többször odamegy, nevét mondja – hiba nélkül. A három-ötévesek életkori sajátossága a név és viselőjének – tágabban a jelöltnek és a jelelőzőnek – mágikus azonosítása. A névmágia kitüntetett jelentőségűnek tűnik azoknak a gyerekeknek az életében, személyiségfejlődésében, akiknek nem áll rendelkezésre (elég jó) anya. Anya, aki saját

személyiségén, megtartó erején keresztül segít kiformalni, koherenssé tenni gyermeke énjét. A saját név kapaszkodó, megtartó erő, a név én vagyok, amíg van nevem, én is vagyok. „...Őcsődön nevelőszüleim Pistának hívtak. A szomszédokkal való tanácskozás után a fülem hallatára megállapították, hogy Attila név nincsen. Ez nagyon megdöbbenett, úgy éreztem, hogy a létezésemet vonták kétségbe” – fogalmazta meg felnőtt fejjel József Attila {József Attila: Curriculum vitae).

A kolléganő nevének megjegyzése, és az én nevem felejtése, a név varázsos erején át fejezte ki Dani érzéseit: a kolléganőt megőrizte, engem megsemmisített. A megfigyelési anyag szűkössége miatt hipotézissé sem igen formálható, mégis elgondolkodtató, hogy csak az értelmileg leghátramaradottabbnak tűnő Dani viselkedésében fedeztem fel a „haszontalan” érzelmek munkálkodását.

Az óvodalátogatásokat elemző szemináriumokon – kezdetben – komoly erőfeszítéseket tettünk arra, hogy ne az óvónők, hanem a gyerekek kerüljenek a figyelem középpontjába. Közös munkánk során átéltük már azt, hogyan formál a megfigyelői tekintet – a gyerekek vágyával összhangban -anyát, anyapótlékot a gondozókból.

A frissen beszoktatott óvodások viselkedésében jól nyomon lehetett követni, hogy – karakterüknek, otthoni tapasztalataiknak, pillanatnyi állapotuknak megfelelően – hogyan próbálnak vigaszt, támaszt, anyahelyettest találni a jelenlévő óvónőben, vagy éppen hogyan próbálják elkerülni őt, lázadni ellene. Ahogy különböztek az óvónők egymástól, úgy különbözött nemcsak a gyerekek hozzájuk való viszonya, hanem a játékok hangulata, minősége, a csoportdinamika, a szoba egész légköre. Érkezésemkor már a zárt ajtók mögül kiszűrődő hangokból sejteni lehetett, hogy melyikük van bent. A gyerekek személyes viszonyban voltak az óvónőjükkel, így annak jelleme összenemtéveszhető hatást gyakorolt rájuk. Olyan evidenciának, a megfigyelést inkább zavaró körülménynek tűnt ez a jelenség, mely csak a nevelőotthonban tett látogatások után kapott továbbgondolkodásra érdemes jelentést.

Az a felettébb naiv és laikus – de csak utólag tudatosult – előfeltevés élt bennem, hogy az anya nélkül élő gyerekek sokkal inkább anyává varázsolják gondozóikat, mint teszik ezt az anyjuktól ideiglenesen elszakított társaik. Hiszen ezek a gyerekek anyjukat születésük óta nélkülözik, nemcsak a pár órás elválás kínjait kell kompenzálniuk, mint az óvodásoknak. Azt vártam talán, hogy ezekre a nevelőotthonban élő gyerekekre – éppen a hiány tartóssága miatt – személyesebb és erőteljesebb hatással lesznek a gondozónők, hiszen ők azok, akik óhatatlanul a hiányzó anya helyét kell/kellene, hogy betöltsék.

Egyre nagyobb hitetlenkedéssel kellett azonban regisztrálnom, hogy nem tapasztalok különbséget a gyerekek viselkedésében attól függően, hogy ki van velük a szobában. A zajokból sohasem tudtam megállapítani, hogy a folyton adakozó, a gyerekekkel sohasem kiabáló Jó Marival, vagy a tűrőképességemet meghaladóan goromba Rossz Nórával találom-e szemben magamat a csoportban. Voltak alkalmak, amikor a gyerekek nyugtalanabbak voltak, többféle hangulatot is átéltem közöttük, de ezek az egész csoportra kiterjedő állapotváltozások nem voltak összefüggésbe hozhatók azzal, hogy melyik gondozónő volt a gyerekekkel.

Ott, ahol az anya helyett csak gondozónők állnak rendelkezésre, magának a gondozónőnek a személyisége nem hagy nyomot a gyerekek viselkedésén? Az összefoglaló készítésekor jutottam el a kardinális kérdésig: átélheti-e az anyahiányt az, aki születésétől nélkülözi az anyát?

„Az nem lehet, hogy ész, erő, És oly szent akarat...” – hallok magamban a klasszikus sorokat. Ez a kétségbeesett berzenkedés, melyet újra és újra átélek ennek a jelenségnek az értelmezése során, hasonlíthat ahhoz az érzéshez, amelyet a kezdő nevelő élhet át ezek

között a kisgyerekek között. Ezek az egymásnak feszülő érzések, az adni akarás és a kifosztottság, valamint a személyes „hatástalanság” folyamatos átélése is szerepet játszhat abban, hogy azok, akik kitartanak ezen a munkahelyen, Tündérré vagy Boszorkánnyá változnak.

Ennek a légkört meghatározó személyes viszonynak a hiánya azonban nem azt jelenti, hogy a gyerekek ne mérnék fel pontosan, hogy gondozóik közül, kivel szemben mit engedhetnek meg maguknak, kitől, mit kaphatnak. Ez a kapcsolati mód nem sokban különbözik attól, ahogy az újonnan jöttékhez viszonyulnak a nevelőotthoni óvodások. A gyerekek tudják, hogy Mari az, aki folyamatosan ad, Nórától pedig nem számíthatnak másra, csak durvaságra.

Mintha a behaviorista emberkép elevenedne meg szemem előtt: aki jutalmat ad, azt a gyerekek megközelítik – amíg van jutalom, aki büntet, azt, pedig elkerülik – amíg tartani lehet a büntetéstől. Ezekből az inger-válasz együttesekből – közelítésekből, távolításokból – azonban nem születik valami más, csak az emberre jellemző minőség: nem lesz belőle személyhez kötött szeretet, bizalom, vagy éppen ellenkezőleg utálat. A gyerekek nem az intimitást, a hálát tanulják meg, hanem azt, hogy adott pillanatban kitől, mit várhatnak. Ennek a fajta tanulási folyamatnak lehet a következménye az, hogy nevelők és neveltjeik viszonyából szívszorítóan hiányzik az intimitás, a „haszontalan” érzélem, éppen az, ami az érzelmi gyarapodást szolgálná. A legszeretettelibb, legérzelemtelibb gesztus sem válik táplálójává további érzelmeknek, még ha azonnali kielégülést nyújt is a gyerekeknek. Az Első Mozgató – az anya – hiánya elsorvasztja azt a csírát, amit táplálhatna az a nem kevés gesztus, közeledés, amiből a nevelőotthoni gyerekeknek is jut. Az elég-jó-anya/anyapótlék hiányának pusztító következménye lenne tehát a tabula rasa, mely a behaviorista emberkép kiindulópontja?

A nevelőotthoni körülmények között nem sok remény van arra, hogy a születésük óta itt élők személyisége kiteljesedjék, érzelmeik felépüljenek és differenciálódjanak. A gyerekek beszéde, viselkedése, testi önállósága, ügyessége, társas viszonyai azonban mind azt mutatják, hogy bizonyos részképességek és én-funkciók gyarapodásához elegendő az a szűkös talaj, melyet a nevelőotthon jelent. Az állami gondozottak például maguk szedtek le az étkezés után és hajtogatták össze a – testmértükhöz képest – hatalmas abroszokat, önállóbbak voltak óvodás társaiknál. Sok olyan jelenetet láttam, amikor nem tudtam, hogy azon ámuljak-e, hogy egyes gyerekek életkorukat jóval meghaladóan ügyesek és önállóak, vagy azon essek kétségbe, hogy mennyire nem tudnak segítséget kérni. Egyszerre volt jellemző – egyrészt – a teljes tehetetlenség, a folytonos – a gondozónó nevét ismételtető – panaszos siránkozás, másrészt a felnőtt számára sem egyszerű helyzetek, feladatok megoldása. A teljes önfeladás és a teljes magáraulatalságból fakadó önállóság szélsősége közt csak – a feladat bonyolultságának megfelelő -adekvát segítségkérésre nem láttam példát.

Az óvodai és a nevelőotthoni szerepjátékok tükrében is megmutatkozott a gyerekeknek a környezetük meghatározó személyeihez fűződő viszonya. Az óvodában anyukák és apukák sütöttek, főztek, vásároltak, olvastak, fodrászhoz mentek, perlekedtek, és vigasztalták, ringatták kicsi gyermekeiket, síró-rívó csecsemők – labdából varázsolt – ciciből szoptak finom tejcskét. Néha kutya- és macskafalkák négykézláb, ugatva és nyávogva vonultak fel s le a teremben. Nem volt olyan alkalom, amikor ne láttam volna rövidebb-hosszabb ideig tartó, több-kevesebb gyereket mozgósító (családi) életképet megelevenedni.

A nevelőotthonban, ahol sokkal kevesebb ilyen fajta játékot láttam, minden alkalommal egyetlen dramaturgia érvényesült: az alá- és fölérendeltség variációit játszották el a gyerekek. Függetlenül a játék menetétől, szereplőitől, kidolgozottságától mindig volt egy főnök (gazdi), aki maga köré gyűjtött több-kevesebb alárendeltet (kiskutyát, kismacskát). A

főnököt mindig az a két-három gyerek játszotta, akit – tevékenységei, beszéde, mozgása alapján – a legjobb képességűnek láttam. Az ő szájukból gyakran hangzottak fel mind a Jó, mind a Rossz gondozónő mondatai. Ők voltak azok, akik talán adottságaik révén képesek voltak egy olyan területet találni, ahol úrrá tudtak lenni kiszolgáltatottságukon, és ideiglenesen – ha nem is az anyai, de – a főnöki szereppel tudtak azonosulni.

Sokszor voltam tanúja annak, ahogy a gyerekek egy-egy apróbb baleset, vagy társuk rosszkedve miatt vigasztalták, segítették egymást. Az óvodában mindig akadt valaki, aki kísérletet tett a vigasztalásra, leggyakrabban „anyai” simogatásokkal, vagy a vigasztaló saját hasonló helyzetben átélt élményeinek megosztásával. Ezek a helyzetek többször intim mamás-babás játékká alakultak át.

A nevelőotthonban a gyerekek sokkal inkább gyakorlati, és nem szimbolikus – vigaszt nyújtó -r segítséget adtak társaiknak.

Érkezésemkor Nóra, a szomszédos nagycsoport óvónője dülva-fúlva jön ki a hálóból, és-magának, a gyerekeknek, nekem, vagy csak a vakvilágnak – mondja: „Már megint a Pisti. Hát, ez nem igaz: dehogynem képes megcsinálni!” Benézek a hálóba, ahol egy 5-6 éves kisfiú maga elé meredve ül a földön egy halom ágynemű előtt. A gyerek viselkedése az elkövetkezendő ötven percben minden – általam érzékelhető – külső történéstől függetlenül változik. Hol mozdulatlanul, némán, kiürült tekintettel ül a földön. Hol monoton hangon jól hallhatóan ismételteti: „nem megy”. Hol magát hintáztatva elnyújtott, lamentáló hangon - mintegy magának – mondogatja: „Nóra; Nóra”, úgy, hogy a hangsúlyból nem érződik valódi hívás, segítségkérés. Hol térden állva, guggolva vagy állva próbálja a paplant a huzatba rakni. Egyszer csapja csak- egy sikertelen kísérlet után – földhöz az ágyneműt, a haragnak ezen kívül nem látom más jelét. A néma megadás, a tehetetlen, reményvesztett-siránkozás, és a hatalmas feladat megoldására tett kísérletek váltakoznak anélkül, hogy a kisfiú kísérletet tenne a helyzetből való kimenekülésre, a szobából való kimenésre.

Társai be-benéznek hozzá, de Nóra az első öt percben üvöltve kergeti el őket. Később már nem vesz tudomást a Pistivel foglalkozókról, akik bemennek, és jó tanácsokkal szolgálnak, egy-egy segítő mozdulatot tesznek. Éva – szintén nagycsoportos – egy kemény leszidás után ténfereg, majd bemegy Pistihez. Eleinte ötleteket ad, a kisfiú azonban éppen apatikusan ül, nem reagál. Éva letérdepel, és most ő birkózik a mesebelien lehetetlen feladattal. Pisti kis idő múlva mellé telepszik, együtt küzdenek, de hiába minden, nem megy. Éva feláll és kimegy a szobából, Pisti fel se néz, folytatja. Se örömet – a segítségért, se haragot – a kudarcért nem tudok a fiú arcáról leolvasni. Már háromnegyed órája kínlódik Pisti, amikor Niki, a leszedést és az abroszhajtogatást elvégezve tétlenül lődörög és megakad a szeme a fiún. Átmegy a hálóba, térül-fordul a tehetetlenül földön fekvő kisfiú mellett, élénk mozdulatokkal mutatja, hogy is kéne a paplant felhúzni. Pisti felül, a kislány káprázatos ügyességgel belevarázsolja a paplant a huzatba. Amikor elkészült a munka, Pisti is feláll, együtt összehajtogatják, és az ágyra teszik a paplant. Kijönnek a hálóból. Nóra pár perc után veszi csak észre, hogy Pisti már a csoportszobában van. „Kész?” – kérdezi, Pisti bólint.

Én úgy érzem, drámát láttam. Tele vagyok hálával Niki iránt, hogy kimentette Pistit, felháborodom az óvónő magatartásán, minden tehetetlen haragomat rázúdítva. Keresem a tekintetemmel a két gyereket, várom a folytatást, a „jó tett helyébe jót várj”-t, azt, hogy a kapott segítségből hála születik. Pisti és Niki azonban egymástól függetlenül ténferegnek, mintha mi se történt volna. Ebből sem lett történet, valami, ami a múltban történt, a jövőre vonatkozik, és amiből tanulni lehet.

Az anya nélkül felnövők számára nincs múlt, és nincs jövő, a nevelőotthonban csak az adott pillanatban zajló inger-válasz, a jelen létezik. Ami van, széthull – alig értelmezhető –

darabokra, anélkül, hogy a gyerekek a múlt bokrába kapaszkodhatnának, és a jövő virágában reménykedhetnének.